ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
12ης Φεβρουαρίου 2004 *

Στην υπόθεση C-218/01,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Bundespatentgericht (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαδικασίας που κίνησε η

Henkel KGaA

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχεία β', γ' και ε', της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. Gulmann, προεδρεύοντα του έκτου τμήματος, J. N. Cunha Rodrigues, J.-P. Puissochet, R. Schintgen και F. Macken (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους N. Rasmussen και P. Nemitz,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Henkel KGaA, εκπροσωπούμενης από τον C. Osterrieth, Rechtsanwalt, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τους N. Rasmussen και P. Nemitz, κατά τη συνεδρίαση της 14ης Νοεμβρίου 2002,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Ιανουαρίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 10ης Απριλίου 2001, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 29 Μαΐου 2001, το Bundespatentgericht υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχεία β', γ' και ε', της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Henkel KGaA (στο εξής: Henkel) και του Deutsches Patent- und Markenamt (γερμανικού γραφείου διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και σημάτων) σχετικά με την απόρριψη από το τελευταίο αιτήσεως καταχωρίσεως σήματος της ως άνω εταιρίας, λόγω ελλείψεως διακριτικού χαρακτήρα.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Σύμφωνα με την πρώτη αιτιολογική της σκέψη, η οδηγία έχει ως αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων, προκειμένου να καταργηθούν οι μεταξύ των νομοθεσιών αυτών διαφορές που μπορούν να εμποδίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων, καθώς και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, και να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς.

4 Από τη δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας προκύπτει ότι σκοπός της προστασίας που συνεπάγεται η καταχώριση του σήματος είναι ιδίως η διασφάλιση της αρχικής λειτουργίας του σήματος.

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Σημεία από τα οποία είναι δυνατόν να συνίσταται ένα σήμα», ορίζει:

«Το σήμα μπορεί να συνίσταται από οποιαδήποτε σημεία επιδεχόμενα γραφικής παράστασης, ιδίως δε από λέξεις, συμπεριλαμβανομένου του ονόματος προσώπων, από εικόνες, γράμματα, αριθμούς, το σχήμα του προϊόντος ή της συσκευασίας του, εφόσον τα σημεία αυτά μπορούν από τη φύση τους να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων.»

6 Το άρθρο 3 της οδηγίας, το οποίο απαριθμεί τους λόγους απαραδέκτου ή ακυρότητας της καταχωρίσεως, ορίζει:

«1. Δεν καταχωρίζονται ή, εάν έχουν καταχωρισθεί, είναι δυνατόν να κηρυχθούν άκυρα:

α) τα σημεία από τα οποία δεν δύναται να συνίσταται ένα σήμα,

β) τα σήματα που στερούνται διακριτικού χαρακτήρα,

γ) τα σήματα που συνίστανται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν στο εμπόριο, προς δήλωση του είδους, της ποιότητας, της ποσότητας, του προορισμού, της αξίας, της γεωγραφικής προέλευσης ή του χρόνου παραγωγής του προϊόντος ή της παροχής της υπηρεσίας ή άλλων χαρακτηριστικών του προϊόντος ή της υπηρεσίας,

[...]

ε) τα σήματα που αποτελούνται αποκλειστικά:

— από το σχήμα που επιβάλλει η ίδια η φύση του προϊόντος ή

— από το σχήμα του προϊόντος που είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος ή

— από το σχήμα που προσδίδει ουσιαστική αξία στο προϊόν,

[...]

3. Ένα σήμα γίνεται δεκτό προς καταχώριση ή δεν κηρύσσεται άκυρο κατ' εφαρμογή της παραγράφου 1, στοιχεία β', γ' ή δ', εφόσον, πριν από την ημερομηνία της αίτησης καταχώρισης και μετά από τη χρήση που του έχει γίνει, απέκτησε διακριτικό χαρακτήρα. Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να προβλέπουν ότι η παρούσα διάταξη εφαρμόζεται επίσης εφόσον ο διακριτικός χαρακτήρας αποκτήθηκε μετά την αίτηση καταχώρισης ή μετά την καταχώριση.

[...]»

Η εθνική νομοθεσία

7 Κατά το άρθρο 3 του Gesetz über den Schutz von Marken und sonstigen Kennzeichnungen (γερμανικού νόμου περί προστασίας των σημάτων και λοιπών διακριτικών σημείων), της 25ης Οκτωβρίου 1994 (BGBl. 1994 I, σ. 3082, στο εξής: Markengesetz), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995 και μετέφερε την οδηγία στο γερμανικό δίκαιο:

«1) Μπορούν να προστατευθούν ως σήματα όλα τα σημεία, ιδίως οι λέξεις, περιλαμβανομένων των ονομάτων προσώπων, τα σχέδια, τα γράμματα, οι αριθμοί, τα ηχητικά σημεία, οι τρισδιάστατες παραστάσεις, περιλαμβανομένου του σχήματος ενός προϊόντος ή της συσκευασίας του, καθώς και οι άλλες παραστάσεις, περιλαμβανομένων των χρωμάτων και των χρωματικών συνδυασμών, εφόσον μπορούν να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχειρήσεως από εκείνα άλλων επιχειρήσεων.

2) Δεν μπορούν να προστατευθούν ως σήματα τα σημεία των οποίων το σχήμα:

1. επιβάλλεται από την ίδια τη φύση του προϊόντος,

2. είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος

ή

3. προσδίδει ουσιαστική αξία στο προϊόν.»

8 Βάσει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του Markengesetz, δεν γίνονται δεκτά προς καταχώριση ως σήματα τα μη δεκτικά γραφικής παραστάσεως σημεία που μπορούν να προστατευθούν κατά το άρθρο 3 του νόμου αυτού.

9 Το άρθρο 8, παράγραφος 2, του Markengesetz ορίζει:

«Δεν γίνονται δεκτά προς καταχώριση τα σήματα

1. που στερούνται παντελώς διακριτικού χαρακτήρα για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες,

2. που συνίστανται αποκλειστικά σε σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν στο εμπόριο προς δήλωση του είδους, της ποιότητας, της ποσότητας, του προορισμού, της αξίας, της γεωγραφικής προελεύσεως ή του χρόνου παραγωγής του προϊόντος ή της παροχής της υπηρεσίας ή των χαρακτηριστικών του προϊόντος ή της υπηρεσίας,

3. που συνίστανται αποκλειστικά σε σημεία ή ενδείξεις τα οποία έχουν καταστεί συνήθη στην καθημερινή γλώσσα ή στη θεμιτή και πάγια πρακτική του εμπορίου για να δηλωθεί το προϊόν ή η παροχή υπηρεσίας.

[...]»

10 Το άρθρο 8, παράγραφος 3, του Markengesetz ορίζει ότι οι διατάξεις της παραγράφου 2, σημεία 1 και 2, του άρθρου αυτού δεν έχουν εφαρμογή όταν, πριν από την ημερομηνία της αποφάσεως για την καταχώριση του σήματος και μετά από τη χρήση του σήματος για τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τα οποία ζητείται η καταχώρισή του, το σήμα αυτό έχει επιβληθεί στους σχετικούς εμπορικούς κύκλους.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

11 Στις 18 Ιουνίου 1998, η Henkel ζήτησε την καταχώριση ως τρισδιάστατου έγχρωμου σήματος για «υγρό απορρυπαντικό για μάλλινα υφάσματα» του κατωτέρω σχήματος:

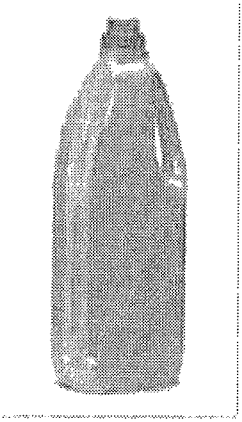

12 Πρόκειται για επιμήκη φιάλη η οποία στενεύει στην κορυφή, με ενσωματωμένη λαβή, σχετικά μικρό στόμιο και πώμα με δύο επίπεδα, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως δοσομετρητής.

13 Η ως άνω αίτηση απορρίφθηκε από το Deutsches Patent- und Markenamt, βάσει του άρθρου 8, παράγραφος 2, σημείο 1, του Markengesetz, λόγω του ότι το εν λόγω σχήμα είναι ένα σχήμα συνήθους συσκευασίας για το σχετικό προϊόν και δεν παρουσιάζει τον χαρακτήρα ενδείξεως ως προς την προέλευση του προϊόντος, με αποτέλεσμα να στερείται διακριτικού χαρακτήρα.

14 Η Henkel άσκησε προσφυγή κατά της απορριπτικής αυτής αποφάσεως ενώπιον του Bundespatentgericht. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι το δηλωθέν προς καταχώριση σήμα έχει διακριτικό χαρακτήρα όσον αφορά τη συνολική εντύπωση που προκαλεί. Μέσω του συνδυασμού σχήματος και χρώματος το δηλωθέν προς καταχώριση σήμα διακρίνεται σαφώς από τα αντίστοιχα ανταγωνιστικά προϊόντα. Σύμφωνα με τη Henkel, στο εμπόριο είναι σύνηθες να σχετίζονται τα προϊόντα με ορισμένους παραγωγούς ιδίως βάσει του σχήματος και της συσκευασίας της φιάλης. Αυτό προκύπτει και από έρευνα αγοράς που πραγματοποιήθηκε κατά παραγγελία της αιτούσας τον Απρίλιο του 1998.

15 Η Henkel φρονεί ότι ως προς το σήμα του οποίου ζητείται η καταχώριση δεν υφίσταται, επίσης, υποχρέωση διατηρήσεως ορισμένων περιγραφικών σημείων στη διάθεση όλων των επιχειρηματιών, κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 2, σημείο 2, του Markengesetz (το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας), διότι η εμπορία δεν εξαρτάται από το δηλωθέν προς καταχώριση σχήμα και χρώμα, αλλ' αντιθέτως, μπορεί να γίνει με τη χρησιμοποίηση πλήθους παραλλαγών όσον αφορά το σχήμα των φιαλών υγρού απορρυπαντικού για μάλλινα υφάσματα.

16 Το Bundespatentgericht διαπιστώνει ότι το σημείο του οποίου ζητείται η καταχώριση μπορεί να αποτελέσει σήμα, σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας.

17 Το παραπέμπον δικαστήριο κρίνει ότι, όσον αφορά τις αιτήσεις καταχωρίσεως τρισδιάστατων σχημάτων συσκευασιών για προϊόντα που γενικά κυκλοφορούν συσκευασμένα στο εμπόριο, πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας λόγοι του απαραδέκτου της καταχωρίσεως. Εντούτοις, στην περίπτωση του σήματος του οποίου η καταχώριση ζητήθηκε στην υπόθεση της κύριας δίκης, προκύπτει ότι παρουσιάζει χαρακτηριστικά τα οποία ούτε επιβάλλονται από την ίδια τη φύση του προϊόντος ούτε είναι απαραίτητα για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος ούτε προσδίδουν ουσιαστική αξία στο προϊόν κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

18 Όσον αφορά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας, η εφαρμογή του οποίου δεν αποκλείεται από την ίδια διάταξη, στοιχείο ε', το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο το σχήμα μιας συσκευασίας, όπως είναι μια φιάλη, να μπορεί να υποδηλώνει το περιεχόμενο της συσκευασίας και, επομένως, τα συγκεκριμένα προϊόντα. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται επίσης στο γενικό συμφέρον, στη διασφάλιση του οποίου αποβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας. Κατά το εν λόγω δικαστήριο, η διάταξη αυτή επιβάλλει τη διατήρηση της ελεύθερης επιλογής μεταξύ όλων των στοιχείων και σημείων τα οποία μπορούν να χρησιμεύσουν προς περιγραφή των χαρακτηριστικών των σχετικών προϊόντων.

19 Υπ' αυτές τις συνθήκες, κρίνοντας ότι η επίλυση της εκκρεμούσας ενώπιόν του διαφοράς εξηρτάτο από την ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχεία β', γ' και ε', της οδηγίας, το Bundespatentgericht αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει στην περίπτωση των τρισδιάστατων σημάτων, τα οποία συνίστανται στη συσκευασία προϊόντων που κατά κανόνα κυκλοφορούν στο εμπόριο συσκευασμένα (όπως, λόγου χάρη, τα υγρά), να εξομοιώνεται από απόψεως δικαίου των σημάτων η συσκευασία του προϊόντος με το σχήμα του προϊόντος, κατά τρόπον ώστε:

α) η συσκευασία του προϊόντος να συνιστά το σχήμα του προϊόντος κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας·

β) η συσκευασία του προϊόντος να μπορεί να χρησιμεύσει προς δήλωση της (εξωτερικής) ποιότητας ("Beschaffenheit" στο γερμανικό κείμενο) του συσκευασμένου προϊόντος κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας;

2) Εξαρτάται η ύπαρξη διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, στα τρισδιάστατα σήματα, τα οποία συνίστανται στη συσκευασία προϊόντων που κατά κανόνα κυκλοφορούν στο εμπόριο συσκευασμένα, από το αν ο μέσος, ευλόγως ενημερωμένος και προσεκτικός αγοραστής είναι σε θέση, ακόμη και χωρίς να προβεί σε ανάλυση ή σύγκρισή τους, καθώς και χωρίς να εντείνει ιδιαιτέρως την προσοχή του, να αντιληφθεί τα κύρια χαρακτηριστικά του προς καταχώριση τρισδιάστατου σήματος τα οποία αποκλίνουν από τα γενικώς ισχύοντα ή τα συνήθη στον κλάδο και, για τον λόγο αυτόν, είναι κατάλληλα να δηλώσουν την προέλευση;

3) Είναι δυνατόν η κρίση περί της υπάρξεως διακριτικού χαρακτήρα να γίνεται μόνον βάσει των αντιλήψεων που επικρατούν στο εμπόριο της κάθε χώρας, χωρίς να πρέπει να διακριβώνεται υπηρεσιακώς αν και σε ποια έκταση σήματα ταυτόσημα ή παρεμφερή έχουν καταχωριστεί ή έχει απαγορευθεί η καταχώρισή τους σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

20 Ως προς το πρώτο ερώτημα, υπό α', η Henkel ισχυρίζεται ότι η ratio legis του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας, όπως αναγνωρίστηκε από το Δικαστήριο στην απόφαση της 18ης Ιουνίου 2002, C-299/99, Philips (Συλλογή 2002, σ. I-5475), δεν μπορεί να επεκταθεί στην καταχώριση της συσκευασίας ενός προϊόντος ως σήματος. Πράγματι, αν η επίδικη στην κύρια δίκη συσκευασία είχε καταχωριστεί, κανένας επιχειρηματίας δεν θα εμποδιζόταν να διαθέτει στην αγορά ένα προϊόν υγρού απορρυπαντικού. Απλώς, δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιεί την πρώτη συσκευασία, τη φιάλη ή το δοχείο που θα είχαν καταχωριστεί από τον δικαιούχο του σήματος.

21 Η Henkel υποστήριξε, όσον αφορά τα υγρά προϊόντα, ότι το σχήμα τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ίδια τη φύση του προϊόντος. Αν ένα προϊόν δεν έχει σχήμα, όπως τα υγρά, δεν μπορεί να το αποκτήσει παρά μόνον διά της συσκευασίας του.

22 Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, υπό β', η Henkel φρονεί ότι ο μέσος καταναλωτής διακρίνει μεταξύ του προϊόντος και της συσκευασίας. Υπάρχει περιορισμένη σχέση μεταξύ της συσκευασίας και του περιεχομένου της. Η Henkel παρατηρεί ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία συσκευασιών και ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, πρόκειται για ένα νέο σχήμα παρουσιάσεως.

23 Σύμφωνα με τη Henkel, αφετηρία πρέπει να αποτελεί η αρχή ότι η συσκευασία περιλαμβάνει, κατά κανόνα, κάποια ένδειξη σχετικά με την προέλευση του προϊόντος. Η κυριότητα οποιουδήποτε υγρού δεν είναι παρά μια κατάσταση περιορισμού του σε ορισμένο χώρο και αυτό δεν συνιστά χαρακτηριστικό του προϊόντος, ή τουλάχιστον όχι χαρακτηριστικό που να ενδιαφέρει υπό το πρίσμα του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας.

24 Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στηρίζεται στις δηλώσεις στις οποίες προέβη από κοινού με το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως επί του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας, δηλώσεις που περιελήφθησαν στα πρακτικά του Συμβουλίου κατά την έκδοση της οδηγίας (ΕΕ ΓΕΕΑ 5/96, σ. 607), και σύμφωνα με τις οποίες, εφόσον το προϊόν είναι συσκευασμένο, η έκφραση «σχήμα του προϊόντος» αναφέρεται και στο σχήμα της συσκευασίας, για να υποστηρίξει καταφατική απάντηση στο πρώτο ερώτημα, υπό α'.

25 Εντούτοις, η Επιτροπή φρονεί ότι η απάντηση αυτή δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας πληρούνται στην υπόθεση της κύριας δίκης.

26 Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, υπό β', η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι τα σήματα που αποτελούνται από «σημεία ή ενδείξεις», κατ' άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας, περιλαμβάνουν επίσης τα μη λεκτικά δισδιάστατα ή τρισδιάστατα σημεία. Έτσι, η διάταξη αυτή θα μπορούσε επίσης να αφορά τη συσκευασία ενός προϊόντος με τρισδιάστατο σχήμα. Το γεγονός ότι οι κοινές δηλώσεις του Συμβουλίου και της Επιτροπής αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας δεν εμποδίζει, κατά την άποψή της, τη δυνητική εφαρμογή της ίδιας αυτής διατάξεως, στοιχείο γ', στη συσκευασία ενός προϊόντος τρισδιάστατου σχήματος.

27 Σύμφωνα με την Επιτροπή, είναι σκόπιμη η διάκριση μεταξύ της δυνητικής εφαρμογής του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας στα τρισδιάστατα σήματα που συνίστανται στη συσκευασία των προϊόντων και στη συγκεκριμένη εφαρμογή της στην υπόθεση της κύριας δίκης. Υπογραμμίζει ότι η ποιότητα της συσκευασίας δεν μπορεί να εξομοιώνεται αυτομάτως με την (εξωτερική) ποιότητα του περιεχομένου της συσκευασίας. Αντιθέτως, για να προσδιοριστεί αν η συσκευασία τρισδιάστατου σχήματος δηλώνει την ποιότητα, ιδίως την εξωτερική, του συσκευασμένου προϊόντος, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας, πρέπει να εξεταστεί, λαμβανομένης υπόψη της αντιλήψεως της αγοράς, το περιεχόμενο της συσκευασίας και η σχέση της με το περιεχόμενό της.

28 Η Επιτροπή καταλήγει ότι η συσκευασία του προϊόντος τρισδιάστατου σχήματος μπορεί να χρησιμεύσει προκειμένου να δηλωθεί η ποιότητα ενός συσκευασμένου προϊόντος κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας.

Απάντηση του Δικαστηρίου

29 Σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας, το σχήμα του προϊόντος ή της συσκευασίας του μπορεί να συνιστά σήμα υπό την προϋπόθεση ότι, αφενός, επιδέχεται γραφική παράσταση και, αφετέρου, μπορεί να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες μιας επιχειρήσεως από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων.

30 Όπως συμβαίνει με οποιοδήποτε άλλο σήμα, το σημείο του οποίου ζητείται η καταχώριση πρέπει να πληροί τη βασική λειτουργία του σήματος, ήτοι να εγγυάται στον καταναλωτή ή στον τελικό χρήστη την ταυτότητα προελεύσεως του προϊόντος ή της υπηρεσίας που δηλώνονται με το σήμα, δίνοντάς του τη δυνατότητα να διακρίνει χωρίς κίνδυνο συγχύσεως το εν λόγω προϊόν ή υπηρεσία από άλλα που έχουν διαφορετική προέλευση. Προκειμένου να μπορεί το σήμα να επιτελεί τη λειτουργία του ως ουσιώδες στοιχείο του συστήματος ανόθευτου ανταγωνισμού που επιδιώκει να καθιερώσει η Συνθήκη ΕΚ, πρέπει να παρέχει την εγγύηση ότι κάθε προϊόν ή υπηρεσία που φέρει το σήμα αυτό έχει κατασκευαστεί ή παρέχεται υπό τον έλεγχο μιας και μόνον επιχειρήσεως η οποία φέρει την ευθύνη για την ποιότητά τους (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 11ης Νοεμβρίου 1997, C-349/95, Loendersloot, Συλλογή 1997, σ. I-6227, σκέψεις 22 και 24, της 29ης Σεπτεμβρίου 1998, C-39/97, Canon, Συλλογή 1998, σ. I-5507, σκέψη 28, και την προπαρατεθείσα Philips, σκέψη 30).

31 Δεδομένου ότι πρόκειται για λόγους απαραδέκτου της καταχωρίσεως που προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, είναι σκόπιμη η υπόμνηση ότι ένα σήμα πρέπει να εξετάζεται πάντοτε σε σχέση με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες ζητείται η καταχώρισή του (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Philips, σκέψη 59).

32 Υπάρχουν προϊόντα που διαθέτουν δικό τους χαρακτηριστικό σχήμα, στον βαθμό που αυτό απορρέει αναγκαία από τα χαρακτηριστικά των ίδιων των προϊόντων, και στα οποία δεν είναι αναγκαίο να δοθεί ιδιαίτερο σχήμα προκειμένου να διατεθούν στο εμπόριο. Στις περιπτώσεις αυτές δεν υπάρχει, καταρχήν, σχέση αρκούντως στενή μεταξύ της συσκευασίας και του προϊόντος, οπότε η συσκευασία δεν μπορεί να εξομοιωθεί με το σχήμα του εν λόγω προϊόντος για τους σκοπούς της εξετάσεως μιας αιτήσεως καταχωρίσεώς του ως σήματος. Αυτό συμβαίνει, επί παραδείγματι, με τα καρφιά, τα οποία κατά κανόνα διατίθενται στο εμπόριο συσκευασμένα.

33 Αντιθέτως, υπάρχουν άλλα προϊόντα που δεν έχουν δικό τους σχήμα και των οποίων η διάθεση στο εμπόριο απαιτεί συσκευασία. Η επιλεγμένη συσκευασία προσδίδει στο προϊόν το σχήμα του. Υπ' αυτές τις συνθήκες, η συσκευασία αυτή πρέπει, για τους σκοπούς της εξετάσεως της αιτήσεως καταχωρίσεώς της

ως σήματος, να εξομοιούται με το σχήμα του προϊόντος. Αυτή είναι η περίπτωση, για παράδειγμα, των προϊόντων που κατασκευάζονται υπό τη μορφή κόκκων, σκόνης ή υγρού, τα οποία, λόγω της φύσεώς τους, στερούνται ιδίου σχήματος.

34 Βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας, δεν γίνονται δεκτά προς καταχώριση, ή μπορούν να κηρυχθούν άκυρα αν έχουν καταχωριστεί, τα σημεία που αποτελούνται αποκλειστικώς από το σχήμα που επιβάλλει η ίδια η φύση του προϊόντος ή από το σχήμα του προϊόντος που είναι αναγκαίο για την επίτευξη ενός τεχνικού αποτελέσματος ή από το σχήμα που δίνει ουσιαστική αξία στο προϊόν.

35 Όταν ένας επιχειρηματίας ζητεί την καταχώριση ως σήματος μιας συσκευασίας προϊόντος, όπως αυτής που περιγράφεται στις σκέψεις 11 και 12 της παρούσας αποφάσεως, προκειμένου να απορριφθεί η αίτηση καταχωρίσεως για τους λόγους του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας, το σχήμα του προϊόντος πρέπει να εξομοιώνεται με αυτό της συσκευασίας.

36 Δεδομένου ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η τελευταία αυτή διάταξη αποτελεί ένα προκαταρκτικό εμπόδιο που μπορεί να παρεμποδίσει την καταχώριση σημείου συνισταμένου αποκλειστικά στο σχήμα του προϊόντος (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Philips, σκέψη 76), συνάγεται ότι μία τέτοια αίτηση καταχωρίσεως πρέπει να εξεταστεί κατ' αρχάς υπό το πρίσμα των τριών λόγων απαραδέκτου που διαλαμβάνονται στη διάταξη αυτή.

37 Στο πρώτο ερώτημα, υπό α', πρέπει, επομένως, να δοθεί η απάντηση ότι, όσον αφορά τα τρισδιάστατα σήματα που συνίστανται στη συσκευασία των προϊόντων, τα οποία συσκευάζονται προς εμπορία για λόγους που επιβάλλει η ίδια η φύση τους, η συσκευασία του προϊόντος πρέπει να εξομοιώνεται με το σχήμα του, κατά τρόπον ώστε η συσκευασία αυτή να αποτελεί το σχήμα του προϊόντος κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας.

38 Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, υπό β', πρέπει κατ' αρχάς να υπομνησθεί, σε σχέση με τη δυνατότητα εξετάσεως της αιτήσεως καταχωρίσεως τρισδιάστατου σήματος αποτελούμενου από τη συσκευασία των προϊόντων, υπό το πρίσμα των διαφόρων λόγων απαραδέκτου που απαριθμούνται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, ότι έκαστος των ως άνω λόγων είναι ανεξάρτητος των άλλων και χρήζει χωριστής εξετάσεως (βλ. απόφαση της 8ης Απριλίου 2003, C-53/01 έως C-55/01, Linde κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-3161, σκέψη 67).

39 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, ακόμη και αν η καταχώριση ενός τρισδιάστατου σήματος αποτελούμενου από τη συσκευασία του προϊόντος δεν απορριφθεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε', μπορεί, ωστόσο, να προβληθεί απαράδεκτο αν το σήμα αυτό ανήκει σε μια ή σε περισσότερες από τις κατηγορίες που αναφέρονται στην ίδια διάταξη, ιδίως στα στοιχεία β' έως δ' (προπαρατεθείσα απόφαση Linde κ.λπ., σκέψη 68).

40 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας, δεν γίνονται δεκτά προς καταχώριση τα περιγραφικά σήματα, δηλαδή εκείνα που συνίστανται αποκλειστικώς από σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν στο εμπόριο για να δηλωθούν τα χαρακτηριστικά των προϊόντων ή των υπηρεσιών για τα οποία ζητείται η καταχώριση αυτή.

41 Το γενικό συμφέρον που δικαιολογεί τη διάταξη αυτή έχει ως συνέπεια ότι όλα τα σήματα τα οποία συνίστανται αποκλειστικώς σε σημεία ή σε ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν για να δηλωθούν τα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, υπό την έννοια της διατάξεως αυτής, τίθενται ελευθέρως στη διάθεση όλων και δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο καταχωρίσεως, με την επιφύλαξη της παραγράφου 3 της ίδιας διατάξεως (προπαρατεθείσα απόφαση Linde κ.λπ., σκέψη 74).

42 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας δεν αποκλείει τη δυνατότητα ένα σήμα αποτελούμενο από τρισδιάστατου σχήματος συσκευασία εξομοιούμενη με το σχήμα του προϊόντος να μπορεί να χρησιμεύει προς δήλωση ορισμένων χαρακτηριστικών του προϊόντος που είναι έτσι συσκευασμένο. Πράγματι, καίτοι θα ήταν δύσκολο να αναγνωριστούν τα χαρακτηριστικά αυτά, δεν αποκλείεται η συσκευασία να μπορεί να περιγράψει τα χαρακτηριστικά του προϊόντος, συμπεριλαμβανομένης της ποιότητάς του.

43 Συναφώς, η αρμόδια αρχή, κατά την εφαρμογή της διατάξεως αυτής, οφείλει να εξετάζει τη σχέση μεταξύ της συσκευασίας και της φύσεως των προϊόντων για τα οποία ζητείται η καταχώριση του σήματος και να προσδιορίζει, σε σχέση με τα προϊόντα αυτά, μετά από ακριβή εξέταση όλων των στοιχείων που ασκούν επιρροή στην υπόθεση και που χαρακτηρίζουν το εν λόγω σήμα, και, ιδίως, υπό το πρίσμα του προαναφερθέντος γενικού συμφέροντος, αν εφαρμόζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση ο λόγος αρνήσεως της καταχωρίσεως που προβλέπεται από τη διάταξη αυτή.

44 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα, υπό β', πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, όσον αφορά τα τρισδιάστατα σήματα που συνίστανται στη συσκευασία των προϊόντων, τα οποία συσκευάζονται προς εμπορία για λόγους που επιβάλλει η ίδια η φύση τους, η συσκευασία του προϊόντος μπορεί να χρησιμεύσει προς υποδήλωση των χαρακτηριστικών του συσκευασμένου προϊόντος, συμπεριλαμβανομένης της ποιότητάς του, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

45 Με το δεύτερο ερώτημά του, το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά εάν στα τρισδιάστατα σήματα, τα οποία συνίστανται στη συσκευασία προϊόντων που

κατά κανόνα κυκλοφορούν στο εμπόριο συσκευασμένα, η ύπαρξη διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, εξαρτάται από το αν ο μέσος, ευλόγως ενημερωμένος και προσεκτικός, καταναλωτής είναι σε θέση, ακόμη και χωρίς να προβεί σε ανάλυση ή σύγκρισή τους, καθώς και χωρίς να εντείνει ιδιαιτέρως την προσοχή του, να αναγνωρίσει τα χαρακτηριστικά του προς καταχώριση τρισδιάστατου σήματος τα οποία αποκλίνουν από τα γενικώς ισχύοντα ή τα συνήθη στον κλάδο, κατά τρόπον ώστε να μπορούν να διακρίνουν το εν λόγω προϊόν από αυτά άλλων επιχειρήσεων.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

46 Η Henkel υποστηρίζει ότι, εν αντιθέσει προς όσα ισχυρίζεται το αιτούν δικαστήριο, ο καταναλωτής διακρίνει μεταξύ του προϊόντος, αφενός, και της συσκευασίας, αφετέρου. Λόγω της διακρίσεως αυτής, είναι σε θέση να προσδώσει στη συσκευασία λειτουργία δηλώσεως της προελεύσεως.

47 Κατά την Επιτροπή, το καθοριστικό στοιχείο συναφώς είναι η αντίληψη του μέσου καταναλωτή και όχι η αυθαίρετη εκτίμηση των χαρακτηριστικών τα οποία «αποκλίνουν από τα γενικώς ισχύοντα ή τα συνήθη στον κλάδο», σύμφωνα με τη διατύπωση του δεύτερου ερωτήματος. Καίτοι τα τελευταία αυτά δεν είναι από μόνα τους καθοριστικά, μπορούν πάντως να επηρεάσουν σε ορισμένες περιπτώσεις την αντίληψη του μέσου καταναλωτή. Η Επιτροπή εκτιμά ότι το Δικαστήριο οφείλει να εφαρμόζει τις αρχές που απορρέουν από τη νομολογία του, με την οποία έχει υποδείξει στα εθνικά δικαστήρια ότι πρέπει να λαμβάνουν υπόψη «την τεκμαιρόμενη [αντίληψη] του μέσου καταναλωτή, που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος» (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 16ης Ιουλίου 1998, C-210/96, Gut Springenheide και Tusky, Συλλογή 1998, σ. I-4657, σκέψεις 30, 31 και 37).

Απάντηση του Δικαστηρίου

48 Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο διακριτικός χαρακτήρας ενός σήματος κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας σημαίνει ότι το σήμα αυτό μπορεί να προσδιορίσει το προϊόν για το οποίο ζητείται η καταχώριση ως προερχόμενο από συγκεκριμένη επιχείρηση και επομένως να το διακρίνει από προϊόντα άλλων επιχειρήσεων (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση Linde κ.λπ., σκέψη 40).

49 Εξ αυτού συνάγεται ότι μία απλή απόκλιση από τα γενικώς ισχύοντα ή τις συνήθειες του κλάδου δεν αρκεί προκειμένου να αποκλεισθεί ο λόγος απαραδέκτου που περιγράφεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας. Αντιθέτως, ένα σήμα το οποίο αποκλίνει σημαντικά από τα γενικώς ισχύοντα ή τις συνήθειες του κλάδου και, λόγω αυτού, επιτελεί τη βασική του λειτουργία δεν στερείται διακριτικού χαρακτήρα.

50 Ο διακριτικός αυτός χαρακτήρας ενός σήματος, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, πρέπει να εκτιμάται σε σχέση, αφενός, με τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες για τις οποίες ζητήθηκε η καταχώριση του σήματος και, αφετέρου, με την αντίληψη των ενδιαφερομένων κύκλων, οι οποίοι αποτελούνται από τους καταναλωτές των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών. Πρόκειται για την τεκμαιρόμενη αντίληψη ενός μέσου καταναλωτή των εν λόγω προϊόντων ή υπηρεσιών, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι σε λογικό βαθμό προσεκτικός (βλ., υπ' αυτή την έννοια, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Gut Springenheide και Tusky, σκέψη 31, Philips, σκέψη 63, και Linde κ.λπ., σκέψη 41).

51 Η αρμόδια αρχή πρέπει, επομένως, να προβαίνει σε συγκεκριμένη εκτίμηση του διακριτικού χαρακτήρα του εν λόγω σήματος, αναφερόμενη στην αντίληψη του μέσου καταναλωτή, όπως ορίζεται στη σκέψη 50 της παρούσας αποφάσεως, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν επιτελεί τη βασική του λειτουργία, ήτοι αυτής της εγγυήσεως της καταγωγής του προϊόντος.

52 Εν πάση περιπτώσει, η αντίληψη του μέσου καταναλωτή δεν είναι οπωσδήποτε η ίδια στην περίπτωση ενός τρισδιάστατου σήματος, που αποτελείται από τη συσκευασία ενός προϊόντος, και στην περίπτωση ενός λεκτικού ή εικονιστικού σήματος, το οποίο αποτελείται από ένα σημείο ανεξάρτητο από τη μορφή των προϊόντων που προσδιορίζει. Πράγματι, οι μέσοι καταναλωτές δεν συμπεραίνουν συνήθως την προέλευση των προϊόντων βασιζόμενοι στο σχήμα της συσκευασίας τους, ελλείψει οποιουδήποτε γραφήματος ή κειμένου, και θα μπορούσε, επομένως, να αποβεί δυσχερέστερη η απόδειξη της υπάρξεως διακριτικού χαρακτήρα στην περίπτωση ενός τέτοιου τρισδιάστατου σήματος, απ' ό,τι στην περίπτωση ενός λεκτικού ή εικονιστικού σήματος (βλ., υπ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσες αποφάσεις Linde κ.λπ., σκέψη 48, και, όσον αφορά σήμα συνιστώμενο σε χρώμα, την απόφαση της 6ης Μαΐου 2003, C-104/01, Libertel, Συλλογή 2003, σ. I-3793, σκέψη 65).

53 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι στα τρισδιάστατα σήματα, τα οποία συνίστανται στη συσκευασία προϊόντων που κατά κανόνα κυκλοφορούν στο εμπόριο συσκευασμένα για λόγους που επιβάλλει η ίδια η φύση τους, η ύπαρξη διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, πρέπει να κρίνεται σε σχέση με την αντίληψη του μέσου καταναλωτή των εν λόγω προϊόντων που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος. Ένα τέτοιο σήμα πρέπει να επιτρέπει σε αυτόν, ακόμη και χωρίς να προβεί σε ανάλυση ή σύγκρισή τους, καθώς και χωρίς να εντείνει ιδιαιτέρως την προσοχή του, να διακρίνει το εν λόγω προϊόν από αυτά άλλων επιχειρήσεων.

Επί του τρίτου ερωτήματος

54 Με το τρίτο ερώτημά του το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά εάν η κρίση περί της υπάρξεως διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, μπορεί να γίνεται μόνον βάσει των αντιλήψεων που επικρατούν στο εμπόριο της κάθε χώρας, χωρίς να είναι αναγκαίο να διακριβώνεται υπηρεσιακώς αν και σε ποια έκταση σήματα ταυτόσημα ή παρεμφερή έχουν καταχωριστεί ή έχει απαγορευθεί η καταχώρισή τους σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο

55 Η Henkel φρονεί ότι οι πρακτικές και οι αποφάσεις των αρμοδίων αρχών ως προς την καταχώριση ή την άρνηση καταχωρίσεως ενός σημείου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τις αρμόδιες αρχές των άλλων κρατών μελών για να διασφαλισθεί ότι στο μέλλον η εφαρμογή της οδηγίας θα γίνεται υπό το φως μιας εκτιμώμενης σε κοινοτικό επίπεδο κατανοήσεως του καταναλωτή.

56 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι οι αποφάσεις των αρχών και των δικαστηρίων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και των κρατών μελών της σχετικά με την καταχώριση ή την άρνηση καταχωρίσεως των σημάτων έχουν ενδεικτική αξία για τους σκοπούς της εκτιμήσεως του διακριτικού χαρακτήρα του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, εφόσον τα σήματα έχουν καταχωριστεί βάσει της εναρμονισμένης νομοθεσίας και χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία που να υποδηλώνουν διαφορετική αντίληψη του εθνικού εμπορίου.

57 Κατά την Επιτροπή, θα ήταν απολύτως σύμφωνο με τους σκοπούς και τις διατάξεις της Συνθήκης τις σχετικές με την εσωτερική αγορά, να εκλάβει το Bundespatentgericht (Γερμανία) τις καταχωρίσεις που πραγματοποιήθηκαν σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ως χρήσιμες μεν, αλλά όχι ως δεσμευτικές για την εκτίμηση του διακριτικού χαρακτήρα των σημάτων, εφόσον αυτά έχουν καταχωριστεί βάσει της εναρμονισμένης νομοθεσίας και εφόσον κανένα συγκεκριμένο στοιχείο δεν δημιουργεί την εντύπωση ότι η αντίληψη του κοινού μιας χώρας για το σήμα είναι διαφορετική από αυτήν των καταναλωτών των άλλων αυτών κρατών.

58 Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι ακριβώς από την άποψη του δικαίου σημάτων η πράγματι επιτευχθείσα προσέγγιση των εμπορικών και καταναλωτικών συνηθειών στην εσωτερική αγορά μπορεί να ληφθεί αποτελεσματικά υπόψη. Καίτοι το κοινοτικό δίκαιο δεν προβλέπει ότι είναι υποχρεωτική συναφώς η υπηρεσιακή εξακρίβωση, απαιτεί ωστόσο να ερμηνεύονται και να εφαρμόζο-

νται η οδηγία και οι νόμοι διά των οποίων μεταφέρεται αυτή στο εσωτερικό δίκαιο υπό το πρίσμα του σκοπού της Συνθήκης, ήτοι της εφαρμογής της εσωτερικής αγοράς που χαρακτηρίζεται από την άρση των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών.

Απάντηση του Δικαστηρίου

59 Είναι σκόπιμη η επισήμανση ότι, σύμφωνα με την πρώτη της αιτιολογική σκέψη, η οδηγία έχει σκοπό την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών που εφαρμόζονται επί των σημάτων. Κατά το γράμμα της έκτης αιτιολογικής της σκέψεως, η επίτευξη των σκοπών, οι οποίοι επιδιώκονται με την προσέγγιση, προϋποθέτει ότι η απόκτηση και η διατήρηση του δικαιώματος επί του κατατεθέντος σήματος εξαρτάται, κατ' αρχήν, από τους ίδιους όρους σε όλα τα κράτη μέλη.

60 Όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, οι αρμόδιες αρχές που καλούνται να εφαρμόσουν και να ερμηνεύσουν το σχετικό εθνικό δίκαιο οφείλουν να το πράττουν στο μέτρο του δυνατού, λαμβάνοντας υπόψη το γράμμα και τον σκοπό της οδηγίας, ώστε να επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα που επιδιώκεται με αυτήν και να τηρείται έτσι το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1996, C-71/94 έως C-73/94, Eurim-Pharm, Συλλογή 1996, σ. I-3603, σκέψη 26, και της 23ης Φεβρουαρίου 1999, C-63/97, BMW, Συλλογή 1999, σ. I-905, σκέψη 22).

61 Η αρμόδια αρχή ενός κράτους μέλους μπορεί να λάβει υπόψη της την καταχώριση σε άλλο κράτος μέλος ταυτόσημου σήματος για προϊόντα ή υπηρεσίες ταυτόσημες με αυτές για τις οποίες ζητήθηκε η καταχώριση.

62 Εντούτοις, αυτό δεν συνεπάγεται ότι η αρμόδια αρχή ενός κράτους μέλους δεσμεύεται από τις αποφάσεις των αρμοδίων αρχών των άλλων κρατών μελών, δεδομένου ότι η καταχώριση ενός σήματος σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εξαρτάται από ειδικά κριτήρια, εφαρμοστέα στο πλαίσιο συγκεκριμένων περιστάσεων και προοριζόμενα να αποδείξουν ότι το σήμα δεν εμπίπτει σε κάποιον από τους λόγους απαραδέκτου που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας.

63 Συναφώς, καίτοι η καταχώριση σε κράτος μέλος ενός ταυτόσημου σήματος για ταυτόσημα προϊόντα ή υπηρεσίες αποτελεί στοιχείο που δύναται να ληφθεί υπόψη από την αρμόδια αρχή άλλου κράτος μέλους, μεταξύ όλων των πραγματικών περιστατικών και των περιστάσεων που είναι σκόπιμο να ληφθούν υπόψη, δεν μπορεί, ωστόσο, να είναι καθοριστική όσον αφορά την απόφαση της τελευταίας αυτής αρχής να επιτρέψει ή να αρνηθεί την καταχώριση ενός δοθέντος σήματος.

64 Ως προς το ερώτημα εάν είναι αναγκαίες, κατά την εκτίμηση του διακριτικού χαρακτήρα δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, οι υπηρεσιακές διακριβώσεις προκειμένου να καθοριστεί εάν και σε ποια έκταση παρόμοια σήματα έχουν καταχωριστεί σε άλλα κράτη μέλη, αρκεί η υπόμνηση ότι το γεγονός ότι ένα σήμα έχει καταχωριστεί σε κράτος μέλος για ορισμένα προϊόντα ή υπηρεσίες δεν μπορεί να έχει καμιά επιρροή στην εξέταση από την αρμόδια για την καταχώριση των σημάτων αρχή ενός άλλου κράτους μέλους του διακριτικού χαρακτήρα παρόμοιου σήματος για προϊόντα ή υπηρεσίες ομοειδείς προς αυτές για τις οποίες καταχωρίστηκε το πρώτο σήμα (απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2004, C-363/99, KPN, Συλλογή 2004, σ. I-1619, σκέψη 44).

65 Στο τρίτο ερώτημα πρέπει, επομένως, να δοθεί η απάντηση ότι η κρίση περί της υπάρξεως διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας, μπορεί να γίνεται μόνον βάσει των αντιλήψεων που επικρατούν στο εμπόριο της κάθε χώρας, χωρίς να είναι

αναγκαίο να διακριβώνεται υπηρεσιακώς αν και σε ποια έκταση σήματα ταυτόσημα έχουν καταχωριστεί ή έχει απαγορευθεί η καταχώρισή τους σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

Το γεγονός ότι ένα πανομοιότυπο σήμα έχει καταχωριστεί σε κράτος μέλος για πανομοιότυπα προϊόντα ή υπηρεσίες μπορεί να ληφθεί υπόψη από την αρμόδια αρχή άλλου κράτους μέλους, μεταξύ του συνόλου των στοιχείων που η αρχή αυτή οφείλει να λάβει υπόψη για να εκτιμήσει τον διακριτικό χαρακτήρα ενός σήματος, αλλά δεν είναι καθοριστικό όσον αφορά την απόφαση της τελευταίας αυτής αρχής να επιτρέψει ή να αρνηθεί την καταχώριση ενός σήματος.

Αντιθέτως, το γεγονός ότι ένα σήμα έχει καταχωριστεί σε κράτος μέλος για ορισμένα προϊόντα ή υπηρεσίες δεν μπορεί να έχει καμιά επιρροή στην εξέταση από την αρμόδια για την καταχώριση των σημάτων αρχή ενός άλλου κράτους μέλους του διακριτικού χαρακτήρα παρόμοιου σήματος για προϊόντα ή υπηρεσίες παρόμοιες με αυτές για τις οποίες καταχωρίστηκε το πρώτο σήμα.

Επί των δικαστικών εξόδων

66 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή, που κατέθεσε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 10ης Απριλίου 2001 το Bundespatentgericht, αποφαίνεται:

1) **Όσον αφορά τα τρισδιάστατα σήματα που συνίστανται στη συσκευασία των προϊόντων, τα οποία συσκευάζονται προς εμπορία για λόγους που επιβάλλει η ίδια η φύση τους, η συσκευασία του προϊόντος πρέπει να εξομοιώνεται με το σχήμα του, κατά τρόπον ώστε η συσκευασία αυτή να μπορεί να αποτελεί το σχήμα του προϊόντος κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της πρώτης οδηγίας 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων, και μπορεί, ενδεχομένως, να χρησιμεύσει προς υποδήλωση των χαρακτηριστικών του συσκευασμένου προϊόντος, συμπεριλαμβανομένης της ποιότητάς του, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας αυτής.**

2) **Στα τρισδιάστατα σήματα, τα οποία συνίστανται στη συσκευασία προϊόντων που κατά κανόνα κυκλοφορούν στο εμπόριο συσκευασμένα για λόγους που επιβάλλει η ίδια η φύση τους, η ύπαρξη διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/104, πρέπει να κρίνεται σε σχέση με την αντίληψη του μέσου καταναλωτή των εν λόγω προϊόντων που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος. Ένα τέτοιο σήμα πρέπει να επιτρέπει σε αυτόν, ακόμη και χωρίς να προβεί σε ανάλυση ή σύγκρισή τους, καθώς και χωρίς να εντείνει ιδιαιτέρως την προσοχή του, να διακρίνει το εν λόγω προϊόν από αυτά άλλων επιχειρήσεων.**

3) **Η κρίση περί της υπάρξεως διακριτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 89/104, μπορεί να γίνεται μόνον βάσει των αντιλήψεων που επικρατούν στο εμπόριο της κάθε χώρας, χωρίς να είναι αναγκαίο να διακριβώνεται υπηρεσιακώς αν και σε ποια έκταση σήματα ταυτόσημα έχουν καταχωριστεί ή έχει απαγορευθεί η καταχώρισή τους σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.**

Το γεγονός ότι ένα πανομοιότυπο σήμα έχει καταχωριστεί σε κράτος μέλος για πανομοιότυπα προϊόντα ή υπηρεσίες μπορεί να ληφθεί υπόψη από την αρμόδια αρχή άλλου κράτους μέλους, μεταξύ του συνόλου των στοιχείων που η αρχή αυτή οφείλει να λάβει υπόψη για να εκτιμήσει τον διακριτικό χαρακτήρα ενός σήματος, αλλά δεν είναι καθοριστικό όσον αφορά την απόφαση της τελευταίας αυτής αρχής να επιτρέψει ή να αρνηθεί την καταχώριση ενός σήματος.

Αντιθέτως, το γεγονός ότι ένα σήμα έχει καταχωριστεί σε κράτος μέλος για ορισμένα προϊόντα ή υπηρεσίες δεν μπορεί να έχει καμιά επιρροή στην εξέταση από την αρμόδια για την καταχώριση των σημάτων αρχή ενός άλλου κράτους μέλους του διακριτικού χαρακτήρα παρόμοιου σήματος για προϊόντα ή υπηρεσίες παρόμοιες με αυτές για τις οποίες καταχωρίστηκε το πρώτο σήμα.

Gulmann Cunha Rodrigues Puissochet

Schintgen Macken

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 12 Φεβρουαρίου 2004.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

Β. Σκουρής